

Yazarlar/Authors

Ali ÇİÇEK* Ebuzer ARSLAN**

Makale Adı/Article Name

Cumhurbaşkanı'nda Bulunması Gereken Özelliklere Dair Bir Araştırma

A Study on the Characteristics of a President

ÖZ

Tarihin eski dönemlerinden günümüze kadar birçok düşünür ve filozof devlet yönetimi ve devlet başkanının sahip olması gereken nitelikler konusunda önemli tartışmalar yürütmüş ve çeşitli önerilerde bulunmuştur. Bu kriterler coğrafi ve demografik özelliklere, siyasi kültüre, geleneklere, ülkenin rejimine, dine ve benzeri birçok faktöre göre değişiklik gösterebilmektedir. Ancak tüm bu farklılıklara rağmen günümüzde devlet başkanlarının sahip olması gereken temel özelliklerin sırlamasını Türkiye örneği için tespit etmek mümkündür. Bu çalışma, devlet başkanı olan Cumhurbaşkanının sahip olması gereken bazı özellikleri hiyerarşik bir sıralamaya koymayı amaçlamaktadır. Sıralamanın gerçekleştirilebilmesi için çalışmanın saha araştırması kısmında Analitik Hiyerarşi Proses yöntemi kullanılmıştır. Buna göre 7 kriterin karşılaştırmasından oluşan sıralama şu şekildedir. Cumhurbaşkanı dürüst, deneyimli, istikrarlı ve tutarlı, tarafsız ve partizan olmayan, karizmatik bir lider olmalı, güçlü hitabet yeteneğine sahip olmalı ve bir ideolojiye sahip olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Cumhurbaşkanı, Türkiye, Analitik Hiyerarşi Proses.

ABSTRACT

From ancient times to the present day, many thinkers and philosophers have had important discussions and made various suggestions about state governance and the qualities that the head of state should possess. These criteria may vary according to geographical and demographic characteristics, political culture, traditions, the regime of the country, religion and many other factors. However, despite all these differences, it is possible to identify a ranking of the basic characteristics that heads of state should possess for the case of Turkey. This study aims to put into a hierarchical ranking some of the characteristics that the head of state, the President, should possess. In order to realize the ranking, the Analytic Hierarchy Process method was used in the field research part of the study. Accordingly, the ranking consisting of the comparison of 7 criteria is as follows. The President should be honest, experienced, stable and consistent, impartial and non-partisan, a charismatic leader, have strong oratory skills and have an ideology.

Keywords: President, Turkey, Analytic Hierarchy Process.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, alicicek@mail.com ORCID: 0000-0001-9875-2400

** Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, ebuzerarslan@cumhuriyet.edu.tr ORCID: 0000-0001-6154-6216

Extended Abstract

Political cultures of countries are shaped in the historical process. The fact that political culture has come to the present day through the filter of history may cause it to be based on some rigid and difficult to change or established presuppositions in its cultural codes. This situation can determine many issues ranging from the way countries view democracy to their bureaucratic traditions, from power-opposition relations to the temperament of politicians and the meanings attributed to politicians. For some societies, politics may not be seen as an institution that plays a primary role in determining the future of the society. In societies that have built a traditional system due to their political culture, politics may be seen as a boring job. In such societies, neither political parties nor leaders/state administrators are seen as people who are constantly on the agenda of the people, who are seen as saviours, and who are believed to be equipped with extraordinary qualities and traits. In some societies, the opposite may be the case. Especially in countries whose political culture glorifies the cult of the leader and where the leader is equated with a kind of saviour, an idealised political figure comes to the fore. In such societies, the qualities required in a leader or a head of state are expressed in terms of positive and extraordinary qualities.

Every society feeds on a different social, political, economic and legal memory, culture and codes. The political cultures of societies also flourish in this process. Therefore, in different societies, the qualities and characteristics that should be present in heads of state and the meanings attributed to them may differ. The qualities sought in the head of state may vary between different countries and systems. Although there are many qualities attributed to heads of state, in this study, 21 criteria have been determined by making use of national and international literature. Subsequently, the number of the aforementioned characteristics was reduced to 7 by taking the opinion of academicians working in the field of political science. A pairwise comparison questionnaire developed by Thomas L. Saaty was prepared by taking these characteristics into consideration.

It was applied to 12 academic staff who are experts in their fields, consisting of faculty members working in different titles in the Political Science and Public Administration departments of universities. In Analytic Hierarchy Process (AHP) studies, instead of the selected decision makers representing the main mass, it is required that the decision makers in question should be fully expert in their field. For this reason, the number of experts and decision makers is often limited in order to determine the decisions and selection criteria to be taken within the framework of Saaty's 1-9 scale from a rational point of view, because the method differs from Likert and similar survey methods. In survey studies, it is necessary to create a sample large enough to represent the main mass, while in AHP, there is no need to survey a large number of people since it can be used in every area where decisions are made. While applying the pairwise comparison questionnaire to the academic staff, they were asked to mark whichever of the criteria was more important and to score them between 1 and 9. Using the data obtained, the most important criterion was tried to be determined by calculating the criteria weights with the AHP method.

The 7 criteria determined for the study, which should be present in the President of the Republic, were determined as "Honest, Charismatic, Experienced, Stable-Consistent, Having an Ideology, Neutral-Partisan and Strong Oratory Skills". According to the analyses performed with the Analytical Hierarchy Process method, these seven characteristics were ranked from the most to the least preferred within the framework of the opinions of the experts. According to the analyses performed in 6 different steps in total, the ranking of the characteristics that should be present in the President was determined as follows:

- The first priority is "Being honest" with a weight of 26.3%,
- The second priority feature is "Being experienced" with a weight of 18.9%,
- The third priority feature is "Stability and Consistency" with a weight of 17.9%,
- The fourth prioritised characteristic is "Being neutral and non-partisan" with a weight of 13.9%,
- The fifth prioritised characteristic is "Being a Charismatic Leader" with a weight of 9.3%,
- The sixth prioritised characteristic is "Having a strong oratory skill" with a weight of 7.9%,
- The seventh prioritised feature is listed as "Having an Ideology" with a weight of 5.9%.

The above-mentioned ranking prioritises that the President of the Republic in Turkey should be an honest person whose word can be trusted. The President's ideological discourse and actions are the least preferred characteristic by the experts. The expectation that the President should be non-partisan and impartial can also be considered as a criticism of the partisan nature of the presidential government system in Turkey.

Giriş

Ülkelerin siyasal kültürleri, tarihsel süreç içinde şekillenir. Siyasal kültürün tarihin süzgecinden geçerek günümüze kadar gelmesi, onun kültürel kodlarında bazı sert ve değişmesi güç olabilecek ya da yerleşmiş ön kabullere dayanmasına neden olabilir. Bu durum ülkelerin demokrasiye bakış açısından bürokratik geleneklerine, iktidar muhalefet ilişkilerinden siyasetçilerin mizaçlarına ve siyasetçilere yüklenen anlamlara kadar pek çok konuyu belirleyebilmektedir. Bazı toplumlar için siyaset, toplumun geleceğini belirlemek adına birincil rolde yer alan bir kurum olarak görülmeyebilir. Zira siyasal kültürleri gereği geleneksel bir sistem inşa etmiş toplumlarda siyaset sıkıcı bir iş olarak görülebilir. Böylesi toplumlarda ne siyasal partiler ne de liderler/devlet yöneticileri halkın sürekli olarak gündeminde olan, birer kurtarıcı olarak görülen, olağanüstü niteliklerle ve hasletlerle donatıldığına inanılan kişiler olarak görülmezler. Bazı toplumlarda ise tam tersi bir durum söz konusu olabilmektedir. Özellikle siyasal kültürü, lider kültürünü yücelten ve liderin bir tür kurtarıcıyla eş tutulduğu ülkelerde idealize edilmiş bir *siyasal insan* figürü ön plana çıkabilmektedir. Böylesi toplumlar açısından lider ya da devlet başkanında olması gereken nitelikler tamamen olumlu ve olağanüstü niteliklerle ifade edilebilir.

Toplum içerisinde diğerlerine baskın gelen, bilgi ve becerileriyle onların üzerinde bir tahakküm ya da otorite kuran, bu özellikleri itibari ile topluma yön verebilen kişiler lider olarak ortaya çıkmaktadır. Tarihsel süreç içinde toplumların genel olarak liderleri ile anılırlar. Ancak bu liderin yalnızca bir kısmı geniş kitleleri büyüleyerek peşinden sürüklemeyi başarabilecek özellikleri taşımıştır (Çetin ve Görüşük, 2015: 134). Bazı liderlerin geniş halk kitlelerini mobilize edebilecek ve peşinden sürükleyebilecek bir karizmaya sahip olmasında liderin kişisel özelliklerinin yanı sıra o toplumun siyasal kültürü de önemli bir role sahiptir. Siyasal anlamda liderlik, siyasi sistemin ve çevresinin ürettiği bireysel ve kolektif ihtiyacından doğar. Özellikle demokratik rejimlerin yükselişe geçmesiyle beraber başta devlet başkanı olmak üzere her düzeyde yöneticinin toplumun içinden biri olması, güçlü bir karaktere sahip olması, dünya görüşü ile toplumu kapsaması gibi çok sayıda kriteri kendi benliğinde barındırması beklentisi ortaya çıkmıştır (Okur Çakıcı, 2020: 2126). Siyasal liderin karizmatik bir devlet başkanı olabilmesi için hitabet gücü, uyum ve uzlaşma kapasitesi ile olaylar karşısındaki duruşu ve tecrübesi önemlidir. Bahsi geçen kriterleri çoğaltmak elbette mümkündür ancak tüm bu özelliklerinin yanında devlet başkanının, toplumun değer yargılarına karşı hassasiyet içinde olması ve bunları kendinde barındırması beklenir (Yolcu, 2019: 98).

Her toplum farklı bir sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuki hafızadan, kültürden ve kodlardan beslenir. Toplumların siyasal kültürleri de bu süreç içinde neşvünema bulur. Dolayısıyla farklı toplumlarda devlet başkanlarında olması gereken nitelikler ve hasletler, ona yüklenen anlamlar farklılık gösterebilir. Devlet başkanında aranan nitelikler, farklı ülkeler ve sistemler arasında değişebilir. Ancak genel olarak aşağıdaki nitelikler, bir devlet başkanının etkili bir şekilde görevini yerine getirmesine katkıda bulunabilir:

Dürüstlük: Bir devlet başkanının dürüst olması, uhdesindeki işlerin sevk ve idaresinde yaşanabilecek tereddütleri ortadan kaldırmak açısından önem taşımaktadır. Birçokları için siyaset, bir tür aldatma sanatı olarak görüldüğünden dürüstlük gibi hasletler siyaseti temiz bir

alana çevirmek için fırsat olarak algılanabilmektedir. Dolayısıyla liderde aranan özelliklerden biri dürüstlük erdemine sahip olmasıdır.

Karizma: Liderler, genellikle sıradan halktan farklı meziyetlere ve maharetlere sahip kişiler olarak algılanır. Çoğu toplumda kendileri için bir kurtarıcı olarak görülen ve her türlü olumsuzluğu yok edebilecek güçleri olduğuna inanılan bir karizmatik liderin yönetimi, sıradan insan özellikleri taşıyan bir lidere göre daha çok tercih edilebilir. Karizma, lideri sıradan insanlardan ayıran önemli özelliklerden biridir ve devlet başkanını meşrulaştırılmasını kolaylaştırıcı bir unsurdur.

Tecrübe: Devlet başkanlığı, ülkenin bütün sorunlarını çözebilecek, güçlü bir gelecek inşa edecek, yaşadığı toplumun kültürel ve siyasal kodlarını iyi bilecek, var olan ya da potansiyel çatışmaları uzlaşma ile sonuçlandıracak bir vizyona sahip olmalıdır. Bu vizyona sahip olabilmek için devlet başkanı olacak kişide tecrübe aranır. Zira tecrübe, bilginin hayata aktarılmış halidir. Şayet bilgi, gündelik hayatın pratiklerinde uygulama alanı bulmamışsa ham bilgiden öteye gidemez. Tecrübe, ham bilginin işlenmesi, hayatla bütünleşmesi ve uygulama ile donanması halidir. Devlet başkanlarının sahip olduğu bilginin, hayatın pratikleri ile ne kadar bütünleştiği yönetilenler nezdinde önemlidir.

İstikrar ve Tutarlılık: Devlet başkanında bulunması gereken bir diğer özellik, onun söylem ve eylemlerinde istikrarlı ve tutarlı olmasıdır. Bu özelliği sayesinde yönetilenler, devlet başkanına karşı güven duyabilir ve öngörülebilir bir yönetimin nezaretinde olduklarını hissedebilirler.

Bir İdeolojiye Sahip Olması: Toplumsal yaşamla ilgili düşünce, anlamlar ve sembolik temsillerin alanına işaret eden bir kavram olan ideoloji (Sancar Üşür, 1997: 8), dünyadaki bazı olay ve olgulara belirli pencereden bakılmasına imkan veren ve organize şekilde siyasal davranışta bulunulmasına temel sağlayan, unsurları birbiriyle az çok tutarlılığa sahip fikirler demetidir (Yayla, 2005: 105). Günümüzde seçmenler ya da demokratik rejimlerin olmadığı ülkelerdeki yönetilenler, devlet başkanının kendilerine yakın bir ideolojiye sahip olmasını isteyebilmektedir. Bazı toplumlarda bu durum olumlu karşılanırken, bazı toplumlarda ise devlet başkanının ideolojik bir duruştan uzak olmasını makbul görebilmektedir. Özellikle sosyalist ve faşist rejimlerde ideoloji devlet başkanının meşruiyetini güçlendiren bir özellik iken liberal demokratik rejimlerde keskin ideolojik söylemlerden kaçınan devlet başkanlarının daha kapsayıcı olacağı kabul edilebilir.

Tarafsızlık: Bir devlet başkanı, kendisine oy veren ya da vermeyen herkesin devlet başkanı olabilecek kadar kapsayıcı bir bakış açısına sahip olmalıdır. Devlet yönetiminde herhangi gibi partiye, baskı ya da çıkar grubuna imtiyaz tanımamalıdır.

Güçlü Hitabet Yeteneği: Bir devlet başkanının, kitleleri zaman zaman heyecanlandıracak zaman zaman ise onları ikna edip kendi politikalarına taraf edecek kadar güçlü bir hitabet yeteneğine sahip olması önemlidir. Zira devlet başkanının sıradan insandan daha rasyonel, tutarlı, ikna edici, kedisini dinleten ve heyecan verici bir retoriğe sahip olması arzu edilir.

Liderlik Yetenekleri: Bir devlet başkanı, liderlik özelliklerine sahip olmalıdır. Güçlü iletişim becerileri, vizyon sahibi olma, insanları etkileme yeteneği ve kararlılık gibi liderlik nitelikleri önemlidir.

Uygunluk ve Yetkinlik: Bir devlet başkanının devlet yönetimine ve kamu politikalarına ilişkin uygun bir bilgi ve deneyime sahip olması gerekmektedir. Hukuk, ekonomi, politika, diplomasi ve uluslararası ilişkiler gibi alanlarda yetkinlik önemlidir.

Karar Verme ve Problem Çözme Yetenekleri: Bir devlet başkanı, karmaşık sorunları analiz etme, çözüm önerileri sunma ve etkili kararlar verme yeteneğine sahip olmalıdır. Kriz durumlarında soğukkanlılık ve etkili karar alma becerisi gereklidir.

İyi Karakter ve Etik Değerler: Bir devlet başkanı, dürüstlük, etik değerlere bağlılık, adalet duygusu ve toplumun genel çıkarını gözetme gibi iyi karakter özelliklerine sahip olmalıdır. Güvenilirlik, şeffaflık ve hesap verebilirlik önemlidir.

Diplomatik Yetenekler: Bir devlet başkanının uluslararası ilişkilerde etkili olabilmesi için diplomasi becerilerine sahip olması önemlidir. Diğer ülkelerle ilişkileri yönetme, uluslararası anlaşmaları müzakere etme ve çıkarları temsil etme yeteneği gereklidir.

Empati ve İletişim: Bir devlet başkanı, halkla ilişkilerde başarılı olabilmek için empati yeteneğine sahip olmalıdır. Halkın ihtiyaçlarını anlama, toplumla etkili iletişim kurma ve farklı kesimleri bir araya getirme becerisi önemlidir.

Kriz Yönetimi: Bir devlet başkanı, kriz durumlarında yönetim yeteneklerini sergileyebilmeli ve hızlı ve etkili bir şekilde hareket edebilmelidir. Kriz iletişimi ve kriz yönetimi becerileri önemlidir.

Bu nitelikler, bir devlet başkanının etkili ve başarılı bir şekilde liderlik yapabilmesi için önemlidir. Ancak, her ülkenin ve toplumun beklentileri ve gereksinimleri farklı olabileceğinden, devlet başkanında aranan nitelikler de bu bağlamda farklılık gösterebilir. Bu çalışma, Türkiye’de devlet başkanı makamına seçilecek olan Cumhurbaşkanı’nda olması gereken özellikleri, uzman akademisyenlerin görüşlerinden yararlanmak suretiyle ortaya koyma girişimidir. Çalışmada öncelikle devlet başkanının taşıması gereken özellikler ve niteliklerin neler olması gerektiğine dair siyaset felsefesi geleneğinde öne çıkan Platon, Machiavelli ve Thomas Hobbes gibi düşünürlerin fikirlerine yer verilmiştir. Daha sonraki bölümde İslam ve Türk geleneklerinde devlet başkanlarının taşıması gereken özelliklere dair literatür bilgisi işlenmiştir. Çalışmanın saha araştırması bölümünde ise siyaset bilimi alanında çalışmalar yürüten 12 akademisyene sunulan 7 kriterin ağırlıklandırılmış ve sıralanmış hali Analitik Hiyerarşi Proses (AHP) yöntemiyle ortaya konulmuştur.

1. Siyaset Felsefesi Açısından Devlet Yöneticilerinin Hasletleri

Bugünkü manada bildiğimiz devletler, modern birer kurum olarak 16. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Devletler, modern formları öncesinde de tarih sahnesinde yer almıştır. Dolayısıyla devletleri, modern formlardan ibaret görmek yanlıgı içine düşmeye neden olacaktır. Devletin kökenini açıklamaya yönelik çeşitli teoriler ileri sürülmüştür. Bu teorilerden ilki devletin kökenini ailede ve ailenin genişlemesinde; ikincisi bir takım biyolojik esaslarda; üçüncüsü kuvvet ve mücadelede; dördüncüsü ekonomik olaylarda ve beşincisi ise insan aklı ve iradesinde bulmaktadır (Gözler, 2021: 29). Devlet, tarihsel çizgi içinde bir tür evrim sürecinden süzülerek günümüzdeki formuna kavuşmuştur. Bütün bu süreç içinde ise devlet içinde yönetilen bir çoğunluk ile yöneten bir azınlık ya da yöneten bir tek kişinin varlığı söz konusu olmuştur. Devleti yöneten kişilere dair hasletler, kuşkusuz zamanın ruhuna, coğrafyaya, şekillenen siyasal kültüre ve devletlerin içinde bulunduğu koşullara göre değişiklik göstermiştir.

Platon, Devlet isimli eserinde insanların toplum halinde yaşamasındaki en önemli motivasyonun insanın tek başına, kendi kendine yetememesi ve başkalarına ihtiyaç duyması şeklinde özetler. Platon’a göre insan bir eksikliğini gidermek için başka bir insana başvurmaya ihtiyaç duyar, başka bir eksikliğini için ise başka bir insana ihtiyaç vardır. Böylece insanların çok sayıdaki eksiklikleri,

onların bir arada toplanmasını sağlar. Hepsinin yardımlaşarak bir ortaklık içinde toplum düzenini inşa ederek yaşamasını mümkün kılacak mekanizmayı ise devlet olarak ifade eder (Platon, 2022: 54-61). Platon'un devlet tasavvurunda herkes özel kabiliyetleri mukabilinde bir iş yapacaktır ve diğer insanlarla işbirliği halinde hareket etmesi durumunda ise herkes için verimli olabilecek bir toplumsal düzen kurulabilecektir. Nitekim devlet, insanların yaşaması için zorunlu işleri yapan meslek sahiplerinin aynı çatıda buluşarak ilk toplumu oluşturdukları ve bir ahenk ile yürüttüğü mekanizma (Arslan, 2021: 406). Platon'un devlet olarak adlandırdığı bu mekanizmada yönetenler ile yönetilenler ayırımına da yer verilmiştir. Ona göre yönetilenler, toplumun bütün üretici güçlerini, toplumun varlığını sürdürmek için ihtiyaç duyulan maddi ve manevi ürünlerin ya da malların üretimi ve dağıtımını için çalışan kesimlerin tümü kastedilmektedir. Platon'un koruyucular tabiriyle ifade ettiği yöneticiler ise hiçbir ekonomik faaliyette bulunmayan, para kazanmayan, yalnızca çalışan kesimden alınan vergilerle hayatlarını idame ettiren, görevleri ise toplumu barış ve güven içinde yaşatmak olan askeri ve sicil yöneticilerden, bürokratlardan ve memur sınıfından meydana gelmektedir (Arslan, 2021: 409). Platon'un devlet tasavvurundaki yöneticilerin en önemli niteliği yiğitlik ve bilgeliktir (Platon, 2022: 130). Nitekim ona göre devlette krallar filozof olmalı ya da krallar filozof olmalıdır. Zira ancak bu durumda devlet gücüyle akıl gücü birleşebilecektir (Platon, 2022: 182).

Demokratik yönetime karşı olan Platon, bilge bir kral ya da akıllı bir bilge azınlığın yönetiminden yanadır. Platon'un amacı, yıkılmakta olan aristokratik düzeni kurtarmaktır ve dolayısıyla her türlü bireysel, toplumsal ve siyasal kaosa karşı mutlak, değişmez bir düzen inşa etmek istemiştir (Çetin, 2010: 29). Böylesine kusursuz bir düzenin inşası için ise filozof krala bazı olağanüstü ve mistik güçler ithaf edilmelidir. Filozof kralın ilk ve en önemli görevi, devletin kurucusu ve kanun koyucusu olmasıdır. İdeal devleti ve ideal yurttaşları yaratmak isteyen filozof kral, tahakkümü altındakilerin sadakatine ve korkusuna mazhar olmak için tabiatüstü, mistik ve metafizik güçlerle bezenmiş gibi görünmeli, en azından tebaasının buna inanmasını sağlamalıdır (Çetin, 2020: 67).

Siyaset felsefesinde devlet yönetimi ve yöneticileri üzerine en mühim eserlerden birini Nicolo Machiavelli vermiştir. Hükümdar isimli eserinde güç olgusuna sıklıkla vurgu yapan Machiavelli, devleti de güç tarafından yaratılmış ve güç tarafından sürdürülecek olan siyasal örgüt şeklinde açıklamaktadır (Cassirer, 1984: 139). Kendi döneminde, ulusal birliğini sağlamış birçok ülkenin yanında taksim edilmiş prensliklerle yönetilen İtalya'nın bu durumunu değiştirmek isteyen Machiavelli, hükümdarın sahip olması gereken nitelikleri de bu konjonktüre uygun şekilde açıklamıştır. Ona göre sıradan insanların hükümdarlarda olmasını istediği çok sayıda olumlu hasletler vardır. Bunlardan bazıları yufka yürekli olması, sadık olması, yavuz ve cesur olması, dindar olması, geçimli olması, ağırbaşlı olması, vb gibi. Ancak Machiavelli, burada övgüye değer hasletlerin hepsine hükümdarların sahip olamayacağını, olsa bile bu hasletlerin hükümdarın uzun süre iktidarda kalmasına engel olacağına dikkat çekmiştir (2011: 58-60). Bu yönüyle siyaseti ahlaki alanın dışına çıkararak Machiavelli, ulusal birliği tehdit edecek her şeyden hükümdarın kaçınması gerektiğine dikkat çeker. Onun siyaset felsefesinde birey ve toplum araç; siyasal iktidarın istikrarı ise amaçtır. Ona göre siyaset dünyası, güç mücadelesinin kaçınılmaz olduğu vahşi bir ormandır ve dolayısıyla güç kullanmak doğallaştırılır. Son kertede böyle bir ortamda amaç, aracı meşrulaştırır görüşüne sahip olan Machiavelli (Taşkın, 2015: 30), soylu bir amaç uğruna hükümdarın ahlak çerçevesi dışında da hareket etmesini çoğu zaman bir zorunluluk olarak görür. Bu yüzden onun hükümdara yüklediği hasletler arasında halka güven duymayan; egemenliğin sınırlandırılmasını hiçbir şekilde kabul etmeyen; zor, baskı ve gücü önceleyen; yeri

geldiğinde siyasal iktidarın bekası için sözünde durmayan; tuzaklardan korunmak için tilki gibi kurnaz ve tebaasını korkutmak için aslan gibi güçlü olan bir anlayış vardır.

Machiavelli ile siyasal iktidarın taşındığı ahlak dışı alan ve güç yoğunlaşması, iktidara bölünmez, devredilemez ve paylaşılmaz nitelikte bir egemenlik atfeden Bodin ile devam etmiştir. Thomas Hobbes ise iktidarın egemenlik vurgusunu güvenlik üzerine inşa ederek yöneticilere dair hasletleri daha çok otoriter bir anlayış üzerine kurgulamıştır. Zira Hobbes'un Leviathan isimli eserindeki anahtar kelimelerden biri yetkilendirmedir. Yetkilendirme, tek taraflı bir hakkın devredilmesi ve tek taraflı yükümlülük varsayımı olarak ifade edilmiştir. Egemen, uyruğun kendisine aktardığı bu hakkın aynısı uyruğuna vermez; uyruğunun kendisine bağlı olduğu şekliyle kendisi de uyruğuna bağlı olmak mecburiyetinde değildir (Hobbes, 1993; Springborg, 1976; Demirci, 2016: 439).

Devletin varlığını güvenlik kaygısıyla kurulan bir toplum sözleşmesinde gören Hobbes, homo homini lupus olarak nitelediği doğa durumundan kurtulmanın ve dolayısıyla devletin meşruiyetini güvenlik istencine oturtmuştur. Hipotetik bir kurgu ile devletin ve siyasal iktidarın meşruiyetini ve ontolojik yapısını açıklayan Hobbes'a göre toplum sözleşmesi devletin uyrukları olan bireyler arasında oy birliği ile gerçekleşmiştir. Bu sözleşme ile uyruklar, doğal haklarından ve güç kullanma haklarından vazgeçerek bu haklarını devlete ve dolayısıyla devleti yöneten egemene yüklemiştir. Sözleşmeden kaynaklanacak hiçbir yükümlülük altına girmeyen egemen, uyrukların vazgeçtiği bütün hakların toplamından daha büyük bir güçle donatılmıştır. Dolayısıyla Hobbes'un teorisinde egemen zorlayıcı güç tekeline eline almış, toplumun iradesi de kendisinde toplamıştır. Başka bir deyişle, hiçbir yükümlülük altında olmayan egemen, tüm siyasal iktidarı, tüm kamusal gücü elinde toplamıştır ve ülkede onu sınırlayabilecek bir başka güç yoktur (Yalçınkaya, 2019: 135). Güvensizlik ortamı ve kaostan kaçışın rotası olarak çok güçlü yetkilerle benzenmiş bir devleti ve egemeni işaret eden Hobbes'ta korku iklimini gidermenin tek çaresi de bütün hakların tek bir kişide toplanmasıdır (Ruby, 2014: 80). Egemenliğin sınırlandırılmadığı, bölünmediği ve tek bir kişide vücut bulduğu bu yönetim anlayışı, kuşkusuz ki devlet başkanının olabildiğince keyfi bir tutum içinde olmasının önünü açacaktır. Siyasal iktidarın sınırlandırılması ve devlet başkanına dair demokratik siyasetin içinde idealize edilen hasletlerin geniş halk kitleleri tarafından seslendirilmesi ise Batı siyasal geleneğinde İngiliz ve Fransız devrimleri ve Anayasacılık hareketleri birlikte başlamıştır. Öte yandan devlet başkanının hangi özelliklere ya da niteliklere sahip olması gerektiği konusunda İslam coğrafyasında ve Türk devletlerinde bir gelenek oluşturulmak istenmiştir.

2. İslam ve Türk Devlet Geleneklerinde Devlet Başkanlarına Atfedilen Nitelikler

Siyaset felsefesinin ortaya çıkmasından itibaren çok sayıda düşünür, devlet yönetiminin temel ilkelerini ve siyasal iktidarın dayanması gereken öncülleri sorgulayan, yöneticilerin davranışlarını ve işbaşında buldukları zaman diliminde izlemeleri gereken genel tavırları esas alan eserler yayımlamışlardır (Beriş, 2021: 263). Önceki bölümde değinilen Platon, Machiavelli ve Hobbes bu alanda en çok referans gösterilen Batılı düşünürlerdir. Devlet başkanlarının taşıması gereken niteliklere dair eserler yalnızca Batı siyasal geleneğinde tartışılmamıştır. İslam medeniyeti ve Türk devlet geleneğinde de devlet yöneticilerinin sahip olması gereken niteliklere dair zengin bir siyasetname külliyesi vardır. Siyasetname, devletin nasıl yönetilmesine dair temel prensipleri ortaya koyan, başta devlet başkanı olmak üzere bürokrat ve yönetici kadrolarda bulunması gereken özellikleri ve nitelikleri ele alan, devlet başkanı ve diğer yöneticilerin görev süreleri boyunca yapmaları ve kaçınmaları gereken davranışları konu alan eserler olarak tanımlanabilir

(Adalıoğlu, 2006: 410). Siyasetnameler bir yönüyle devlet başkanı ve diğer yöneticilerin hangi ilkelerle hareket etmesi gerektiği noktasında onlar için bir tür pusula görevi üstlenirken, diğer taraftan da devlet yönetme geleneği konusunda bilgi aktarımını sağlayan bir kurumsal hafıza işlevini de yerine getirirler. Zira siyasetnamelerde devlet başkanında bulunması gereken niteliklerin yanı sıra geçmiş dönemlerde yaşanan krizler, savaşlar ve buhran dönemlerine dair kıssalara da yer verilebilmektedir. Böylece iletişim ve yazılı tarihe dair imkânların yeterli olmadığı bir dönemde, devlet yöneticilerinin geçmişten hisse çıkarmaları kolaylaştırılmaktadır.

Siyasetname eserlerinde ele alınan konuların başında siyasal iktidarı elinde bulunduran devlet başkanı ile ilgili değerlendirmeler gelir. Hilafet ve imamet konuları ile ilgili bilgiler, devlet başkanına hasredilen nitelikler, iktidar yetkisini kullanırken devlet başkanının dikkat etmesi gereken hususlar, gözetmesi gereken ilkeler, günlük hayatı, halkla ve toplumun diğer kesimleriyle ilişkileri gibi konularda çeşitli değerlendirmeler, öğütler ve geçmiş toplumlardan hikâyeler ortaya konur. Siyasetnamelerdeki görüşler genellikle Kuran ve Sünnet'ten çeşitli hükümlerle desteklenir. Bunun yanı sıra güzel sözler ve şiirlerle de süslenir. Bütün bunların amacı, devlet başkanını ve yöneticileri genel ahlak çerçevesine çekmek, ideal ölçülere uygun davranılmasını sağlamak ve nihai olarak toplumun Allah'ın belirlediği kutsal ilkelerle göre yönetilmesini sağlamaktır. Bu minvalde Maverdi'nin El-Ahkamu's Sultaniye'si ve Nasihatü'l Mülûk'ü, Nizamilmülk'ün Siyasetname'si, Gazali'nin Nasihatül Mülûk'u, İbn Teymiye'nin Es-Siyasetü's Şeriyye'si, Muhammed b. Turtuşî'nin Siracu'l Mülûk'u, Ebu Mansur es-Sealibi'nin Adabu'l Mülûk'u İslam medeniyetinde öne çıkan siyasetname örnekleri arasında sayılabilir (Dursun, 2014: 53).

Zengin bir siyasetname geleneğine sahip olan İslam ve Türk devlet geleneğinde en önemli eserlerden biri Farabi'nin El-Medinet'ül Fazıla'sıdır. Farabi bu eserinde, toplumu sağlıklı bir bedene benzetmektedir. Ona göre bu bedende her organın farklı bir işlevi bulunmaktadır. Farabi burada, toplumu oluşturan her bir bireyin üzerine düşen bir rol olduğunu ve iş bölümü yapmak suretiyle sağlıklı bir beden/toplum ilişkisi kurulabileceğini ileri sürmektedir. Devlet başkanı, tüm bu organların işlevlerini bir düzen ve harmoni içinde yapmasını sağlayacak eşgüdümle görevli kişi olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan devlet başkanında bulunması gereken ilk nitelik, bu görevi yapabilecek zekâ ve yeteneğe sahip olmasıdır. Devlet başkanının, toplumdaki en bilge kişi olması gerektiğini vurgulayan Farabi bu yönüyle Platon'la benzeşmektedir. Ona göre bilge lider, topluma rehberlik yapabilmelidir, insanların mutluluğa ulaşması için onlara yol gösterici olmalıdır. Farabi'ye göre devlet başkanlığında iki önemli kriter daha vardır. İlk olarak devlet başkanı, riyasete tabiat ve müstaid bulunmalıdır. İkinci olarak ise devlet başkanı hem bir heyet tarafından hem de kendi iradi meleksi ile riyasete mastaid bulunmalıdır (Farabi, 1990: 84). Bunun yanı sıra devlet başkanı dünyevi zevklerden arınmış olmalı, toplumun iyiliği için doğru kararlar alabilme ferasetine sahip olmalı ve bütün bu kararları uygulayabilecek kararlılık ve cesareti gösterebilmelidir. Farabi'ye göre devlet başkanı bu özellikleri ile erdemlin taşıyıcısı ve adaletin gerçekleştiricisi olacaktır. Bu özellikleri taşıyan devlet başkanının göreve getirilmesi durumunda Erdemli Şehir'in inşası için önemli bir adım atılmış olacağını vurgulamaktadır (Farabi, 2020; Beriş, 2021: 271).

İslam geleneği içinde Maverdi'nin eserleri de siyasetname örneklerinin özelliklerini taşımaktadır. Maverdi'nin meşhur eseri El-Ahkamu's Sultaniye başta hilafet, vezirlik, eyalet işleri, savaş komutanlığı, iç isyanlar, adalet, nüfus işleri, vergiler gibi çok sayıda konuyu içeren 20 bölümden oluşmaktadır. Maverdi'nin diğer eserleri ise Edebü'l Vezir ve Nasihatü'l Mülûk'tür. Maverdi bu eserlerinde, adaletin belirleyici özelliğinden hareketle, iktidarın dayanması gereken ilkeleri ve

devlet yöneticilerinin taşıması gereken nitelikleri ele almıştır. Maverdi'ye göre devlet başkanları adaletli olmalı, karar alırken istişareye başvurmalı, her görevi kendisi yapmak yerine vezirler tayin ederek işbölümü yapmalıdır (Maverdi, 2003; Beriş, 2021: 276). Bunun yanı sıra devlet başkanının asil bir aileden gelmesi, bedensel uzuvları ve akli melekelerinin tam olması ve Kureyş kabilesinden olması da devlet başkanlarının hasletleri arasında sayılmıştır (Toku, 2012: 150). Maverdi'nin eserine benzer şekilde Eş-Şeyzerî de devlet başkanlarının niteliklerine dair bir eser yazmıştır. Eş-Şeyzerî'nin el-Menhecü'l-meslûk (en-Nehcü's-sülûk) fî siyâseti'l-mülûk ismini taşıyan eserinde, devlet başkanında bulunması gereken nitelikler; adaletli, akıllı, cesur, cömert, yumuşak huylu, doğru sözlü, sözünün eri, şefkatli, sabırlı, affedici, şükredici, namuslu ve vakarlı olmak, aceleci olmamak ve öfke anında yumuşak davranmak şeklinde sıralanmıştır. Eş-Şeyzerî aynı eserinde devlet başkanlarının zulmetmekten, akılsızca hareket etmekten, cimri olmaktan, savurganlıktan, sözünden dönmekten, yalan söylemekten, dedikodu yapmaktan, öfkelenmekten, kendini beğenmişlikten, büyüklük taslamaktan, kıskançlıktan, acelecilikten, lakaytlıktan, çok gülmekten, anlaşmalara aykırı davranmaktan ve kötü huy belirtilerinden kaçınmalı ve kendini sakınmaları gerektiğini de ifade etmektedir (Eş-Şeyzerî, 2003).

İslam geleneği içinden yetişen düşünürlerin devlet yönetiminde istişare vurgusu yapması dikkat çeker iken, onlarla benzer dönemde yaşayan Batılı filozoflarda bu vurgunun olmaması ya da daha zayıf düzeyde kalması önemli bir detaydır. Ancak Batılı toplumlar istişareye dayalı bir demokratik kültürü 19. yüzyıldan sonra kendi devlet yönetimlerinde tesis etmiş ve devlet başkanlarının yetkilerini sınırlandırarak anayasal düzenlerini kurmuşlardır.

Türk devlet geleneğine bakıldığında da devlet başkanını büyük bir önem verildiği, önemli devlet adamlarının Türk devletine başkanlık yapacak kişilerde bulunması gereken nitelikler üzerine yazdığı çeşitli siyasetnameler olduğu görülmektedir. Örneğin siyasetname geleneğinin ilk örnekleri arasında sayılan ve 1069 yılında Yusuf Has Hacib tarafından kaleme alınan Kutadgu Bilig, devlet yönetimi konusunda kadim tarihin, İslam dinin ve Türk geleneklerin süzgecinden geçmiş bir vizyon ortaya koymaktadır. Kutadgu Bilig'de devlet başkanı olan hükümdar, eski Türk devletlerinin bir uzantısı olarak kendisine Tanrı tarafından "kut" verilen, dolayısıyla üstün niteliklere sahip olması gereken kişidir. Eserde hükümdarın özü doğruluktur şeklinde tanımlanmıştır. Hükümdar kendini hak ve adalet esaslarına göre ülkesinde mutluluğu sağlamayı amaç edinmeli ve yine kendini halkın hizmetine adanmış olmalıdır (Arslan, 2021: 9; Ertugay, 2014: 94)). Nitekim bu eserde hükümdar için güneş metaforu kullanılmıştır. Bu metafor hükümdarın güneş gibi olmasını, saçtığı ışık ve yaydığı aydınlık ile yönetimi altındaki insanlara yön göstermesini ve onlar için düzeni tesis etmesini sembolize etmektedir. Yusuf Has Hacib hükümdarın sahip olması gereken fiziki özelliklerden, tavır ve davranışlarına dair özelliklere; özü, sözü ve tavrı ile ilgili özelliklerden dil ve konuşma üslubuna kadar çok yönlü bir değerlendirme yaptığı eserinde hükümdarın en temel niteliklerini ise adalet, doğruluk ve bilgellik şeklinde sıralamıştır (Hacib, 2019; Arslan, 2020: 17).

Türk devlet geleneği içinde önemli bir yere sahip olan bir diğer siyasetname örneği ise Nizamülmük'ün yazdığı Siyasetname isimli eserdir. Dünyanın doğal bir düzeninin olduğunu ve bu düzenin ancak adaletli bir yönetim anlayışı ile devam ettirilebileceğini işleyen Siyasetname'de siyaset ve ahlak, dini esasları da içerecek şekilde bütünlük bir yapı olarak kabul edilmektedir. Devlet başkanının görevi ise uyrukların rızasını ve itaatini sağlayacak güçlü bir yapıyı adalet içinde tesis etmektir (Nizamülmülk, 1998; Beriş, 2021: 276). Türk devlet geleneği içinde büyük çoğunluğu hükümdarlara sunulan siyasetname örnekleri vardır. Bunlar arasında Kınalızade Ali'nin Ahlak-ı Alai'si, Katip Çelebi'nin Cihannüma'sı, Koçi Bey Risaleleri ve Defterdar Sarı

Mehmet Paşa'nın Nesâyihü'l-Vüzerâ Ve'l-ümerâ isimli eserler ilk akla gelenlerdir. Bu eserlerde genel olarak devlet başkanlarında olması gereken niteliklerin başında adaletli olması, dine ve töreye uygun hareket etmesi, devlet kadrolarında liyakatli atamalar yapması, gereksiz kamu harcamalarından kaçınması gibi hasletler işlenmiştir. Siyasetnamelerde devlet başkanları için idealize edilen nitelikler genellikle dini teamüllerden, geleneklerden ya da Devlet-i Ebed Müddet anlayışından neşet etmiştir. Zira bahsi geçen dönemlerde demokratik rejimler henüz kurulmamış ve devlet başkanlarının davranışlarını halkın istek ve beklentilerine göre şekillendirmesi söz konusu değildir. Günümüz liberal demokrasilerinde devlet başkanlarının meşruiyet kaynağı vatandaşlarından aldığı oy ve yasalar ile belirlendiğinden, devlet başkanlarında olması gereken nitelikler de seçmenlerin isteklerine göre ve yasalara göre değişiklik gösterebilmektedir. Her ne kadar devlet başkanlarında bulunması gereken özellikler halkın beklentileri ve yasalara göre şekillenmiş olsa da siyasetname geleneğinin devamı şeklinde alanında uzman kişiler tarafından devlet başkanında bulunması gereken özelliklerin neler olduğu önemli bir araştırma konusudur. Çalışmanın sonraki bölümünde, Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı'nda bulunması gereken özellikler, alanında uzman akademisyenlerin görüşleri alınarak AHP yöntemi ile sıralanmıştır.

3. Cumhurbaşkanı'na Hasredilen Niteliklere Dair Sahâ Araştırması

Çalışmanın bu bölümünde, uzman görüşlerine dayanan araştırmanın amacı, yöntemi, analiz sonuçları ve bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmayla, Cumhurbaşkanı olacak kişide aranan özelliklerin/kriterlerin sıralaması hedeflenmiştir. Bahsi geçen değerlendirme, uzman görüşleri yardımıyla Cumhurbaşkanı'nda bulunması gereken özellikleri hiyerarşik bir sıralamaya tabi tutmayı amaçlamaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Ulusal ve uluslararası literatürdeki çalışmalarda siyasal bir liderde bulunması gereken en çok öne çıkan özelliklerden öne çıkanlarının "Dürüst, Karizmatik, Tecrübeli, İstikrarlı-Tutarlı, Bir İdeolojiye Sahip, Tarafsız- Partisiz ve Güçlü Bir Hitabet Yeteneği" olduğu tespit edilmiştir (Yukl, 1994; Zaccaro, 2007; Okur, 2020; Ergan, 1999; Koçel, 2003; Akın, 2003). Bunun yanı sıra literatür taraması ve uzman görüşleri alınarak siyasal liderlere atfedilen özelliklerin hangilerinin Cumhurbaşkanı'nda bulunması gerektiğine dair görüşler alınmış ve toplamda 21 farklı özelliğin/kriterlerin olduğu havuz oluşturulmuştur. Ardından, siyaset bilimi alanında çalışan akademisyenlerin de görüşü alınarak bahsi geçen özelliklerin sayısı 7'ye indirilmiştir. Söz konusu özellikler dikkate alınarak Thomas L. Saaty tarafından geliştirilen ikili karşılaştırma anketi hazırlanmıştır. Üniversitelerin Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde farklı unvanlarda çalışan öğretim üyelerinden oluşan alanında uzman 12 akademik personele uygulanmıştır. Analitik Hiyerarşi Proses (AHP) çalışmalarında seçilen karar vericilerin ana kütleyi temsil etmesi yerine, söz konusu karar vericilerin alanında tam anlamıyla uzman olması şartı aranmaktadır. Bu sebeple, Saaty'nin 1-9 ölçeği çerçevesinde alınacak kararların ve seçim kriterlerinin rasyonel bir bakış açısıyla belirlenmesi için uzmanların ve karar vericilerin sayısı çoğunlukla sınırlıdır, çünkü yöntem likert ve benzeri anket yöntemlerinden ayrılmaktadır. Anket çalışmalarında ana kütleyi temsil edecek büyüklükte bir örneklem oluşturmak gerekirken, AHP'de karar verilen her alanda kullanılabileceği için çok sayıda kişiye anket yapılmasına gerek yoktur (Tüzmen ve Özdağoğlu 2007, 218). Akademik personellere ikili karşılaştırma anketi uygulanırken kriterlerden hangisi

daha önemli ise o yönde işaretlemeye bulunmalarıyla birlikte 1 ila 9 arasında puanlama yapmaları da talep edilmiştir. Elde edilen veriler kullanılarak AHP yöntemiyle kriter ağırlıkları hesaplanarak en önemli kriter belirlenmeye çalışılmıştır.

Karmaşık karar verme problemlerinin çözümünde kullanılan AHP, ilk kez Myers ve Alpert tarafından 1968 yılında literatüre kazandırılmıştır. 1977'de Thomas Saaty karmaşık birimlerin hiyerarşik yapısının, birden fazla kriterin önem seviyeni karşılaştırmak suretiyle, özvektör ve tutarlılık katsayıları gibi parçaları birleştirerek birçok karar verme problemlerinin çözümünde kullanılmak üzere AHP modelini geliştirmiştir (Özbek, 2017, 71). AHP, bir konuya ilişkin önceden belirlenmiş ikili karşılaştırma anketi kullanılarak, kararları etkileyen faktörler ve bu faktörlerin önem derecelerini belirlemeye yönelik karşılaştırmalara dayanmaktadır. Bu karşılaştırmalar sonucunda önem farklılıkları ve karar noktaları üzerinde oransal bir dağılım elde edilir.

Analitik Hiyerarşi Yöntemi altı aşamada çözüme ulaşmaktadır ve bu çözüm aşamaları aşağıdaki gibidir (Aydın ve Diğerleri, 2009: 72-76):

Adım 1: Amaç, Seçim Kriterleri ve Karar Alternatiflerinin Belirlenmesi

Adım 2: İkili Karşılaştırma Matrislerinin Oluşturulması

Adım 3: İkili Karşılaştırma Matrislerinin Normalize Edilmesi

Adım 4: Kriterlerin Öz Vektör Ağırlıklarının Hesaplanması

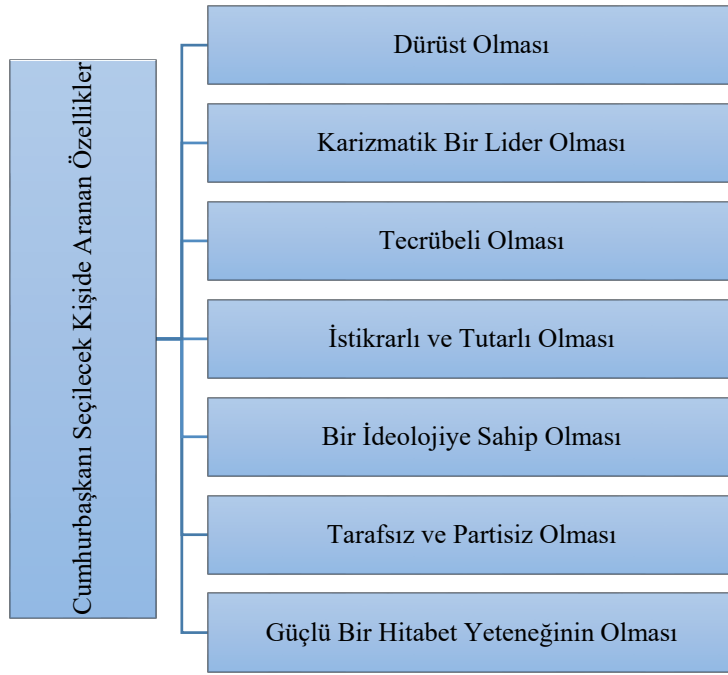
Adım 5: Tutarlılık Analizinin Yapılması

Adım 6: Genel Öncelik Sıralamasının Elde Edilmesi

3.3. Analiz Sonuçları ve Bulgular

Araştırmada, Cumhurbaşkanında aranan özelliklerin AHP yöntemiyle ağırlıkları hesaplanmış ve hesaplamalara ilişkin sonuçlar aşağıda verilmiştir. AHP analiz süreci altı adımda yapılmaktadır. İlk dört adımda aranan özelliklerin ağırlıkları hesaplanırken, sonraki iki adımda kriterlerin önem değerleri belirlenmektedir.

Adım 1: Amaç, Seçim Kriterleri Ve Karar Alternatiflerinin Belirlenmesi: Araştırmanın amacına ulaşabilmek için ulusal ve uluslararası yazından faydalanarak belirlenen özellikler Şekil 1'de gösterilerek AHP hiyerarşik modeli oluşturulmuştur.

Şekil 1. Cumhurbaşkanında Aranılan Özelliklerin AHP Hiyerarşik Modeli

Adım 2: İkili Karşılaştırma Matrisinin Oluşturulması: Bu aşamada ikili karşılaştırma anketini cevaplayan uzmanların, ikili karşılaştırma sorularına verdikleri cevaplar toplanarak, her bir karşılaştırma sorusuna verilen cevapların geometrik ortalaması alınmak suretiyle ikili karşılaştırma matrisi oluşturulmaktadır. Oluşturulan ikili karşılaştırma matrisi A aşağıdaki gibidir.

Kriterler	Dürüst	Karizmatik	Tecrübeli	İstik – Tutar	İdeoloji	Tarf – Parti	Hitabet
Dürüst	1,000	2,563	1,340	1,694	4,302	2,195	3,112
Karizmatik	0,390	1,000	0,396	0,467	2,089	0,660	1,088
Tecrübeli	0,746	2,525	1,000	1,153	3,082	1,187	2,153
İstik – Tutar	0,590	2,141	0,867	1,000	3,126	1,177	2,797
İdeolojiye	0,232	0,479	0,324	0,320	1,000	0,591	0,649
Tarf – Parti	0,456	1,515	0,842	0,850	1,692	1,000	2,176
Hitabet	0,321	0,919	0,464	0,358	1,541	0,460	1,000
Toplam	3,735	11,142	5,233	5,842	16,832	7,270	12,975

Adım 3: İkili Karşılaştırma Matrislerinin Normalize Edilmesi: Bir önceki adımda oluşturulan karar matrisinin her bir değeri bulunduğu sütun toplamına bölünmesiyle matrisinin tüm elemanları normalize edilmektedir. Bu işlem sonucunda elde edilen normalize matrisi B aşağıdaki gibidir.

Kriterler	Dürüst	Karizmatik	Tecrübeli	İstik – Tutar	İdeoloji	Tarf – Parti	Hitabet	Ortalama
Dürüst	0,268	0,230	0,256	0,290	0,256	0,302	0,240	0,263
Karizmatik	0,104	0,090	0,076	0,080	0,124	0,091	0,084	0,093
Tecrübeli	0,200	0,227	0,191	0,197	0,183	0,163	0,166	0,190
İstik – Tutar	0,158	0,192	0,166	0,171	0,186	0,162	0,216	0,179
İdeolojiye	0,062	0,043	0,062	0,055	0,059	0,081	0,050	0,059
Tarf – Parti	0,122	0,136	0,161	0,145	0,101	0,138	0,168	0,139
Hitabet	0,086	0,082	0,089	0,061	0,092	0,063	0,077	0,079

Adım 4: Performans Kriterlerinin Önem Derecelerinin Belirlenmesi: Bu aşamada normalize matrisin satır ortalamaları hesaplanarak her bir kritere ilişkin yüzdelerlik ağırlık değerleri belirlenmekte ve sütun vektörü w 'nin değerleri hesaplanmaktadır. Sütun vektörü w aşağıda gösterilmiştir. Sütun vektörü w incelendiğinde bütün özelliklerin yüzdelerlik ağırlıkları görülmektedir.

$$W = \begin{matrix} \text{Dürüst} & 0,263 \\ \text{Karizmatik} & 0,093 \\ \text{Tecrübeli} & 0,190 \\ \text{İstikrarlı – Tutarlı} & 0,179 \\ \text{İdeolojiye} & 0,059 \\ \text{Tarfsız – Partisiz} & 0,139 \\ \text{Hitabet} & 0,079 \\ \text{Toplam} & 1,000 \end{matrix}$$

Adım 5: Tutarlılık Analizi: Tutarlılığın hesaplanabilmesi için öncelikle, e öncelikler vektörünün hesaplanması gerekir. Öncelikler vektörü, karar matris ile sütun vektörünün (w) çarpımı yapılarak elde edilmektedir.

$$e = \begin{matrix} \text{Dürüst} & 7,158 \\ \text{Karizmatik} & 7,035 \\ \text{Tecrübeli} & 7,064 \\ \text{İstikrarlı – Tutarlı} & 7,069 \\ \text{İdeolojiye} & 7,056 \\ \text{Tarfsız – Partisiz} & 7,067 \\ \text{Hitabet} & 7,026 \\ \text{Toplam} & 49,475 \end{matrix}$$

Sonrasında hesaplanan e değerinin toplam değeri faktör sayısına bölünerek λ_{max} değeri $\lambda_{max} = \frac{\sum_{i=1}^n e}{n} = \frac{49,475}{7} = 7,068$ olarak hesaplanır. Sonrasında $CI = \frac{\lambda - n}{n - 1} = \frac{7,068 - 7}{7 - 1} = 0,011$ olarak

hesaplandıktan sonra kriter sayısına göre Random İndeks (RI) tablo değerine bölünerek tutarlılık değeri olan CR değeri hesaplanmaktadır. 7 kriterimiz olduğu için RI değeri 1,320 (www.researchgate.net) olarak alınmış ve $CR = \frac{CI}{RI} = \frac{0,011}{1,320} = 0,0083$ olarak hesaplanır. $CR < 0,10$ olduğu için değerlendirmelerin tutarlı olduğu söylenebilir.

Adım 6: Genel Öncelik Sıralamasının Elde Edilmesi: Analitik Hiyerarşi sürecine göre hesaplanan özelliklerin yüzdelik ağırlıklarına göre oluşturulan Grafik Şekil 2’ de yer almaktadır.

Şekil 2. Cumhurbaşkanında Aranılan Özelliklerinin Görel Önem Değerleri

Şekil 2 incelendiğinde, Cumhurbaşkanında aranılan özelliklerin sıralaması aşağıdaki gibidir;

- ✓ Birinci öncelikli özelliğin %26,3 ağırlığı ile “Dürüst Olması”,
- ✓ İkinci öncelikli özelliğin %18,9 ağırlığı ile “Tecrübeli Olması”,
- ✓ Üçüncü öncelikli özelliğin %17,9 ağırlığı ile “İstikrarlı ve Tutarlı Olması”,
- ✓ Dördüncü öncelikli özelliğin %13,9 ağırlığı ile “Tarafsız ve Partisiz Olması”,
- ✓ Beşinci öncelikli özelliğin %9,3 ağırlığı ile “Karizmatik Bir Lider Olması”,
- ✓ Altıncı öncelikli özelliğin %7,9 ağırlığı ile “Güçlü Bir Hitabet Yeteneğinin Olması”
- ✓ Yedinci öncelikli özelliğin %5,9 ağırlığı ile “Bir İdeolojiye Sahip Olması” olarak sıralanmıştır.

Sonuç

Devlet başkanlarının taşıması gereken özelliklere dair hasletler ve bunlara dair tartışmalar, tarihin kadim dönemlerinden bugüne kadar sürmektedir. Bahsi geçen hasletler ve tartışmalar, yönetim biriminin ölçeğinden demografik yapıya, siyasal kültürden dini yapıya ve geleneklere kadar çok sayıda faktörün etkisiyle oluşmaktadır. Bu çalışmada devlet başkanının taşıması gereken özellikler, Batı devlet geleneğinden Türk ve İslam devlet geleneklerine kadar bir sunumla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Devlet başkanında olması gereken özellikler, özellikle demokratik rejimlerin kurulmasıyla birlikte nispeten değişiklikler göstermiştir. Zira artık meşruiyetini geleneklerden, töreden, dinden ya da kişisel karizmadan alan devlet başkanlarının dönemi büyük ölçüde sona ermiştir. Bunların yerine vatandaşların oyları ile seçilen devlet başkanları ya da yöneticilerin, siyasal iktidarı ele geçirmek için ya da iktidarını sürdürmek için seçmenlerini memnun etmesini elzem gören bir siyasal anlayış ön plana çıkmıştır. Nispeten yeni sayılabilecek

bu siyasal anlayışta devlet başkanlarında bulunması gereken özellikler, siyaset bilimi alanında çalışmalar yapan akademisyenler ve seçmenler tarafından zaman zaman önemli tartışmalara konu olmaktadır.

Benzer tartışmalar, özellikle Türk ve İslam devlet geleneklerinde sıkça görülen siyasetname (ve nasihatname) örneklerinde işlenmiştir. Günümüze de sirayet eden bu siyasetname geleneği, devlet başkanlarının özelliklerinin neler olması gerektiği, devlet başkanının ülkeyi nasıl yönetmesi gerektiği, devlet yönetiminde esas alınacak prensipler gibi çok sayıda unsuru barındırmaktadır. Bu çalışma da bahsi geçen tartışmalardan yola çıkarak, Türkiye’de devlet başkanı makamını temsil edecek olan Cumhurbaşkanı’nda bulunması gereken özelliklerin, Analitik Hiyerarşi Proses yöntemiyle sıralanmasını mümkün kılmıştır. Çalışma için belirlenen ve Cumhurbaşkanı’nda bulunması gereken 7 kriter “dürüst, karizmatik, tecrübeli, istikrarlı-tutarlı, bir ideolojiye sahip, tarafsız- partisiz ve güçlü bir hitabet yeteneği” şeklinde belirlenmiştir. Analitik Hiyerarşi Prosesi yöntemi ile gerçekleştirilen analizlere göre bu yedi özellik, uzmanların görüşleri çerçevesinde en çoktan en az tercih edilene göre aşağıdaki şekliyle sıralanmıştır:

Dürüstlük > Tecrübe > İstikrarlılık ve tutarlılık > Tarafsız ve partisiz olunması > Karizmatik lider özellikleri > Güçlü bir hitabet yeteneği > Bir ideolojiye sahip olunması.

Yukarıda belirtilen sıralama, Türkiye’de Cumhurbaşkanı’nın sözüne güvenilir, dürüst bir kişi olması gerektiğini önelemektedir. Bunun yanı sıra bilginin hayata aktarılmış hali olan tecrübe, devlet başkanı için ikinci önemli özellik olarak öne çıkmıştır. Türkiye’deki devlet başkanlarının genellikle yaşlı ve tecrübeli kimselerden olması, bu tercihin geleneksel bir anlayışı da ortaya koyduğunu göstermektedir. Üçüncü kriter olan istikrarlılık ve tutarlılık esasında dürüstlük ile benzerlik taşıyan bir özelliktir. Zira hem söylem hem de politikalarında istikrarlı ve tutarlı olan bir devlet başkanı, aslında bunu dürüstlük hasletiyle gerçekleştirebilecektir. Dördüncü sıradaki özellik, devlet başkanının tarafsızlığı ve partisiz şekilde her vatandaş kapsayacak, herkesin Cumhurbaşkanı olabilecek özelliklere sahip olunabilmesine vurgu yapmaktadır. Tarafsız ve partisiz bir Cumhurbaşkanı talebi/isteği, özellikle 2017 yılında gerçekleşen anayasa değişikliği sonucu ortaya koyulan partili Cumhurbaşkanı modeline bir eleştiri olarak yorumlanabilir. Cumhurbaşkanının parti kimliği taşıması, onun tarafsızlığına ve kapsayıcı bir anlayışla ülkeyi yöneteceğine dair tereddütlerene neden olabilmektedir. Bu yönüyle tarafsız ve partisiz bir Cumhurbaşkanı isteği, ikili karşılaştırmalar sonucu öne çıkan dördüncü kriter olmuştur. Cumhurbaşkanının karizmatik bir lider özelliği taşıması, güçlü bir hitabet yeteneğine sahip olması ve bir ideolojiye sahip olması son üç sırada yer alan özellikler olmuştur. Türk devlet geleneğinde Atatürk, İnönü, Özal gibi karizmatik liderlere duyulan sevgi; Erdoğan gibi güçlü bir hitabet yeteneğine sahip liderin seçimlerde gösterdiği başarılar bu iki özelliğin önemini ortaya koysa da bu alanda çalışmalar yapan akademisyenler tarafından teveccüh görmemiştir. Bu durum, halkın gelecekte bu iki kritere dair bakış açısında değişikliklerin olabileceğinin sinyali olarak yorumlanabilir. Cumhurbaşkanı’nda bulunması gereken özelliklerden sonucusu ise bir ideolojiye sahip olmasıdır. Bu kriterin son sırada olması, tarafsız ve partisiz bir Cumhurbaşkanı tercihinin bir sonucu olarak da yorumlanabilir.

Kaynakça

- Adalıoğlu, H. H. (2006). *Siyasetname*. içinde TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 32, TDV Yayınları.
- Alkın, M. C. (2006). Liderlik özellik ve davranışlarının belirlenmesi ve konuyla ilgili yapılan bir araştırma. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.

- Arslan, A. (2021). İlkçağ felsefe tarihi: sofistlerden platon'a Cilt II. (10. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, E. (2020). Kadimden moderne türkiye'de kamu yönetimi. Gazi Kitabevi.
- Arslan, E. (2021). *Kutadgu Bilig İncelemesi: Temel Devlet Felsefesi ve Devlet Başkanının Nitelikleri Üzerine Çıkarımlar*. E. Arslan (Ed.), Sosyal bilimler alanında uluslararası araştırmalar IV içinde Eğitim Yayınevi.
- Aydın, Ö., S. ve Akcalı, E. (2009), Ankara için Optimal Hastane Yeri Seçiminin Analitik Hiyerarşi Süreci ile Modellenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 69- 86.
- Beriş, H. E. (2021). *Siyaset teorisine giriş*. Kadim Yayınları.
- Cassirer, E. (1984). *Devlet Efsanesi*. (N. Arat, Çev.). Remzi Kitabevi.
- Çetin, H. (2010). *Totaliter Soylu Gelenek*. Kadim Yayınları.
- Çetin, H. (2020). *İktidarın Mülkiyeti ve Mülkiyetin İktidarı: Tarihsel İnşa (Cilt I)*. Kadim Yayınları.
- Çetin, H. ve Görüşük, L. (2015). *Siyaset Psikolojisi*. Orion Yayınları.
- Demirci, F. (2016). *Thomas Hobbes: Güvenliği Garanti Etmek İçin Egemenlik*, H. E. Beriş ve F. Duman (Ed.), Siyasal düşünceler tarihi içinde Orion Yayınları.
- Dursun, D. (2014). *Siyaset bilimi*. (7. Baskı). Beta Yayınları.
- Ergan, N. G. (1999). Siyasetnamelerimizde Çizilen Devlet Adamı Portresinin Temel Özellikleri. *Bilig*, Sayı 8, 27-45.
- Ertugay, F. (2014). Kutadgu Bilig'de Siyasal İktidarın Meşruluğu ve Devletin Tazimi. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı 51, 77-99.
- Eş-Şeyzerî (2003). *Devlet Başkanlarının Nitelikleri*. (O. Arpaçukuru, Çev.). İlke Yayıncılık, Siyaset Akademisi İslam Klasikleri-2.
- Farabi (1994). *El-Medinetü'l Fazıla*. (N. Danişman, Çev.). MEB Yayınları.
- Farabi (2020). *İdeal Devlet*. (9. Baskı). (A. Arslan, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gözler, K. (2021). *Devletin Genel Teorisi*. Ekin Yayınevi.
- Hacib, Y. H. (2019). *Kutadgu Bilig*. (A. Çakan, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hobbes, T. (1993). *Leviathan*. (S. Lim, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- [https://www.researchgate.net/figure/RandomConsistencyIndex_tbl1_323114042_Erişim Tarihi: 24.03.2023](https://www.researchgate.net/figure/RandomConsistencyIndex_tbl1_323114042_Erişim_Tarihi:24.03.2023)
- Koçel, T. (2003). *İşletme Yöneticiliği*. (9. Baskı). Beta Yayıncılık.
- Machiavelli (2011). *Hükümdar*. (4. Baskı). (N. Adabağ, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Maverdi (2003). *Devlet Yönetimi*. (M. A. Kara, Çev.). İlke Yayıncılık, Siyaset Akademisi İslam Klasikleri-1.
- Nizamülmülk (1998). *Siyasetname*. (4. Baskı). (N. Bayrutlugil, Çev.). Dergah Yayınları.
- Okur Çakıcı, F. (2020). Siyasal Liderlik Faktörlerinin Seçmen Tercihi Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma. *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 13, Sayı 47, 2117-2151.

- Özbek, A. (2017). *Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ve Excel İle Problem Çözümü*. Seçkin Yayıncılık.
- Platon (2022). *Devlet*. (48. Baskı). (S. Eyüboğlu ve M. A. Cimcöz, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ruby, C. (2014). *Siyaset Felsefesine Giriş*. (2. Baskı). (A. U. Kılıç, Çev.). İletişim Yayınları.
- Saaty, L. T. (1977), A Scaling Method for Priorities in Hierarchical Structures, *Journal of Mathematical Psychology*, 15(3), 234-281. [http://dx.doi.org/10.1016/0022-2496\(77\)90033-5](http://dx.doi.org/10.1016/0022-2496(77)90033-5)
- Springborg, P. (1976). Leviathan, The Christian Commonwealth Incorporated, *Political Studies*, 24(2), 171-182. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1976.tb00102.x>
- Taşkın, Y. (2015). *Siyaset*. Yüksek Taşkın (Ed.). Siyaset: kavramlar, kurumlar, süreçler içinde İletişim Yayınları.
- Toku, N. (2012). *Siyaset Felsefesine Giriş*. Kum Saati Yayınları.
- Tüzmen, A. ve Özdağoğlu, A. (2007). Doktora Öğrencilerinin Eş Seçiminde Önem Verdikleri Kriterlerin Analitik Hiyerarşi Süreci Yöntemi İle Belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(1), 215-232.
- Üşür, S. S. (1997). *İdeolojinin Serüveni*. İmge Yayınları.
- Yalçınkaya, A. (2019). *17. Yüzyıl İngiliz Devrimleri: Modern Devletin Biçimlenişi*. M. A. Ağaogulları ve A. Yalçınkaya (Ed.). Siyasi düşünceler tarihi içinde Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yayla, A. (2005). *Siyasi Düşünce Sözlüğü*. (4. Baskı). Adres Yayınları.
- Yolcu, T. (2019). Türkiye'de Siyasal Kültür ve Siyasal Liderlik Anlayışının Temelleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 93-106.
- Yukl, G. (1994). *Charismatic leadership. Leadership in Organization*. (3rd ed). Englewood Cliffs (Ed.). Prentice Hall.
- Zaccaro, S. J. (2007). Trait-Based Perspectives of Leadership. *American Psychologist*, 65(1), 6-16. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.62.1.6>

Katkı Oranı Beyanı

Bu makaleye yazarlar eşit oranda katkı sağlamışlardır.

Çatışma beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da kuruluş ile finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.

Destek ve teşekkür

Çalışmada görüşlerini bizlerle paylaşan akademisyenlere teşekkür ederiz.